

Nr 6.

Ankom till riksdagens kansli den 14 mars 1916 kl. 2 e. m.

Första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 6, i anledning av väckt motion angående vissa synpunkters beaktande vid blivande utredning beträffande frågan om malmfyndigheters tillgodogörande.

I en inom första kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 93, har herr *Asplund* hemställt, att riksdagen måtte besluta i skrivelse hos Kungl. Maj:t anhålla, att vid den blivande utredningen om en slutgiltig lösning av frågan om malmfyndigheters tillgodogörande största vikt måtte läggas därpå, att malmerna förädlas inom landet, samtidigt med att statens rätt som jordägare och intressent i övrigt fullt tillgodoses.

Motionen.

Beträffande motiveringen för denna hemställan får utskottet hänvisa till motionen.

Det yrkande, vari ifrågavarande motion utmynnar, överensstämmer väsentligen med vad herr *Asplund* hemställde i sin vid 1915 års riksdag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 43 med förslag till lag om inskränkning i inmutningsrätten, väckta motion nr 75.

*Lagutskottet
1915.*

Till belysning av frågans förhistoria tillåter sig utskottet att ur lagutskottets utlåtande i anledning av nämnda motion vid fjolårets riksdag anföra följande:

»Genom gruvestadgan den 12 januari 1855 stadgades, att vid inmutning å odisponerad kronojord jordägareandelen skulle tillkomma in-

Bihang till riksdagens protokoll 1916. 12 saml. 2 avd. 6 häft. (Nr 6—7.)

mutaren, men å kronojord, som upplåtits under ständig besittningsrätt eller anslagits till boställe eller utarrenderats, kronoåbon, boställsinnehavaren eller arrendatorn. Denna bestämmelse övergick sedermera i gruvestadgan den 16 maj 1884. Samma grundsats har även gått över i lagen angående eftersökande och bearbetande av stenkolsfyndigheter den 28 maj 1886, enligt vilken å kronojord av sist nämnda tre slag vederbörande innehavare skall tillgodonjuta den avgift, som koncessionsinnehavaren enligt lagen är skyldig utgiva till jordägaren, under det att å annan kronojord koncessionsinnehavaren är från dylik avgift befriad.

I en motion vid 1889 års riksdag fästes uppmärksamheten därpå, att staten i följd av nämnda stadganden ej blott ginge miste om ekonomisk fördel utan även saknade inflytande och kontroll vid gruvors bearbetande å kronans mark. Motionen resulterade i en riksdagens skrivelse av den 15 maj 1889, däri riksdagen hemställde, att Kungl. Maj:t måtte taga under öfvervägande, huruvida det kunde lända till fördel för kronan, att å kronojord, som icke innehades under ständig besittningsrätt eller vore anslagen till boställe eller blivit för kronans räkning till brukning på viss tid åt annan upplåten, kronan tillerkändes rätt att till hälften med inmutaren deltaga i gruvarbetet och den därav fallande vinsten.

Den 20 maj 1890 avlät riksdagen en ny framställning i ämnet, däri anhölls, att Kungl. Maj:t täcktes låta utarbета och för riksdagen framlägga förslag om sådan ändring i gruvestadgan, att malm- och andra mineralfyndigheter, vilka efter ändringens fastställande bleve upptäckta å kronojord, som ej vore under ständig besittningsrätt upplåten, måtte på det för staten gagneligaste sätt kunna disponeras.

De sålunda väckta frågorna fingo en lösning genom lagen den 20 oktober 1899. Enligt denna skall å kronojord, som under ständig besittningsrätt innehaves eller är till boställe anslagen, kronoåbon eller boställshavaren fortfarande tillgodonjuta jordägareandelen, varemot den å annan kronojord tillkommer kronan. Denna kronans jordägareandel skall jämlikt kungörelse den 20 oktober 1899 utbjudas på arrende åt enskilda för en tid av 20 år, därvid gäller, att i allmänhet anbud ej får antagas, om det lyder å mindre än en femtiondedel av värdet av brutna och uppfordrade inmutningsbara ämnen. Kommer arrendeavtal ej till stånd, skall, där ej Konungen för särskilt fall annorlunda förordnar, jordägareandelen lämnas obegagnad, och får enligt lagen in-

mutaren då tillgodonjuta densamma mot avgäld till kronan, motsvarande en sjuttiofemtedel av värdet av brutna och uppfordrade inmutningsbara ämnen.

Sedan år 1902 har frågan om lämpligheten av ett upphävande av inmutningsrätten å viss kronojord varit föremål för behandling av statsmakterna. I nådigt brev den 28 februari 1902 anbefalldes Kungl. Maj:t kommerskollegium att efter hörande av Kungl. Maj:ts befallningshavande i Norrbottens län samt bergmästaren i norra distriktet inkomma med utlåtande, huruvida och i vilken omfattning inmutningsrätten syntes kollegium böra upphävas eller tills vidare suspenderas. Närmaste anledningen till denna åtgärd var, såsom i det nådiga brevet framhålles, att inmutningsrätten, sådan den utövats inom Norrbottens län, funnits kunna föranleda till en osund spekulation och andra betänkliga missförhållanden.

Berörda missförhållanden blevo även av riksdagen uppmärksammade. Riksdagen ansåg, att, i avbidan på frågans fullständiga utredande, provisoriska åtgärder borde vidtagas för att, såvitt ske kunde, förhindra, att förhållandena förvärrades, och antog därför för sin del, med föranledande av enskilda motioner, en lagbestämmelse, enligt vilken inom Norrbottens län inmutningsrätten å kronojord, som ej under ständig besittningsrätt innehades eller vore till boställe anslagen, förbehölls kronan ensam. Denna lagbestämmelse, vars antagande riksdagen i skrivelse den 21 maj 1902 för Kungl. Maj:t tillkännagav, blev den 6 juni samma år av Kungl. Maj:t sanktionerad.

Den sålunda tillkomna provisoriska lagstiftningen har sedermera alltjämt årligen förnyats och är sedan år 1907 utsträckt att gälla även för Jämtlands och Västerbottens län.

Försök till lösning av frågan om en ny ordning för gruvdrift å kronojord hava gjorts genom kungl. propositioner, framlagda vid riksdagarna 1909 och 1910. Kärnpunkten i dessa förslag har varit, att i gruvestadgan skulle intagas förbud mot inmutning å all annan kronojord än sådan, som innehades under ständig besittningsrätt eller vore till boställe anslagen. Vid sidan härav skulle utfärdas särskilda bestämmelser angående undersökning och tillgodogörande av malmfyndighet å sådan kronojord, därå inmutning ej finge ske, väsentligen gående därpå ut, att möjlighet skulle beredas en var svensk medborgare att vinna rätt att bedriva undersökningsarbete å dylik jord och, om han därvid funnit fyndighet vara arbetsvärd, få en viss rätt att på bestämda villkor er-

hålla Konungens tillstånd till densammas tillgodogörande. För upplåtelsen skulle till kronan erläggas dels en årlig jordskyld, dels ock en avgäld (royalty) bestämd till viss procent av avkastningen, och staten skulle tillförsäkras rätt att efter viss tid på närmare angivna villkor inlösa gruvanläggningen. Bland övriga bestämmelser anmärkes här, att Konungen skulle äga att vid meddelandet av tillstånd till gruvdriften föreskriva, det järnmalm, som ur den upplåtna fyndigheten vunnas, icke eller allenast i viss omfattning finge såsom råvara exporteras ur landet.

Dessa förslag lyckades emellertid icke vinna riksdagens bifall. Enligt föredragande departementschefens uttalande till statsrådsprotokollet vid föredragningen i statsrådet av 1910 års förslag ansågs utgången i riksdagen år 1909 icke hava berott på några principiella betänkligheter mot de framlagda förslagen, utan syntes fast hellre tydligt, att riksdagen förväntade, att förslagen, efter att hava i vissa hänseenden fullständigats, skulle ånyo till riksdagens prövning framläggas. Av sådan anledning framlades förslagen för 1910 års riksdag med allenast vissa ändringar, som i detta sammanhang ej kräva uppmärksamhet.

Vid behandlingen i riksdagen år 1910 framträdde emellertid en djupare gående meningsskiljaktighet. Sammansatta lag- och jordbruksutskottet hade i sitt utlåtande i ärendet uttalat, att det syntes utskottet, som om de principer, vilka kommit till uttryck i de framlagda förslagen, vore i det hela tillfredsställande, när man ville upphäva inmutningsrätten, och att utskottet funne sig kunna i huvudsak ansluta sig till det nya system, som i förslagen vunnit uttryck. Utskottet hade dock funnit anledning att mot förslagen framställa vissa anmärkningar, på grund av vilka utskottet ansett en omarbetning av förslagen erforderlig, vilken icke lämpligen kunnat av utskottet verkställas. Utskottet ansåg sig förty böra avstyrka bifall till förslagen i föreliggande skick. Denna utskottets hemställan blev ock av första kammaren bifallen. Andra kammaren däremot anslöt sig till en vid förenämnda utlåtande fogad reservation, däri bifall till förslagen avstyrktes på den grund att en ny i stort sett enhetlig gruvlagstiftning borde komma till stånd, byggd på den principen, att mineralier, i den mån de ej redan vore tagna i bruk av enskilda, skulle närmast falla inom statens intresseområde, oavsett om fyndigheten låge på kronans eller enskildas mark, och att gruvlagstiftningen alltså borde grundas väsentligen å ett koncessionssystem. Det lär vara antagligt, att i den sålunda yppade meningsskiljaktigheten är att söka den väsentliga orsaken till att frågan därefter allt hittills fått vila.»

Vad beträffar den förra delen av motionärens hemställan, eller hans framhävande av att våra malmer i så stor utsträckning som möjligt böra förädlas inom landet, så torde densamma, i den mån den är möjlig att förverkliga, icke från något håll möta gensagor. Grundad förhoppning finnes ju även, att ett mer och mer fullständigt tillgodogörande av landets vattenkraft i förening med en allt högre utveckling av den elektriska malmsmältningens teknik skall skapa ständigt större möjligheter för en inhemsk förädlingsindustri. Denna fråga — i vad den berör statens norrländska malmfyndigheter — är som bekant för närvarande föremål för utredning av en hösten 1913 tillsatt kommission. Till denna kommission har Kungl. Maj:t helt nyligen för yttrande remitterat en framställning från kungl. vattenfallsstyrelsen, gående ut på utredning av frågan om ugnskolning för malmförädling inom övre Norrland, närmast inom Porjus' kraftverks distributionsområde. Sedan frågan om den elektriska järnframställningen synes vara löst på ett både tekniskt och ekonomiskt tillfredsställande sätt, beror sådan malmförädling på den ovissa frågan, huru man skall erhålla erforderlig koltillgång. Att till Porjusområdet för sådan förädling i stor skala anskaffa kol och koks från utlandet till rimliga priser anser vattenfallsstyrelsen uteslutet, vadan man tills vidare måste räkna med det träkol, som kan framställas i Lapp-land.

Utskottet.

Det är sålunda uppenbart, att utredningen om de norrländska malmfyndigheternas tillgodogörande genom malmförädling inom landet är anförtrodd åt nämnda kommission av sakkunniga. Det torde emellertid möta stora svårigheter och taga sin tid att bringa denna fråga till slutgiltig lösning, med hänsyn till de invecklade ekonomiska problem, varmed den inhemska malmförädlingsindustriens utveckling till stordrift sammanhänger.

Vad angår den andra delen av motionärens hemställan, gående ut på ett bättre tillgodosende än hittills av statens rätt som jordägare och intressent i övrigt, anser utskottet ett sådant syfte synnerligen beaktansvärdt och en utredning härav välbehövlig. Då emellertid Kungl. Maj:t denna dag tillsatt en kommitté att enligt vissa av justitieministern närmare angivna grunder verkställa en förnyad allsidig granskning samt omarbetning av de för riksdagen år 1910 framlagda förslagen till ordnande av frågan om tillgodogörande av mineralfyndigheter å kronojord samt vidare att verkställa en revision av gruvestadgan, komma otvivelaktigt statens intressen att vid denna granskning och revision bliva

vederbörligen beaktade. Det är uppenbarligen av vikt, att denna nya gruvlagstiftning med det snaraste kommer till stånd, då det långvariga provisorium på detta område, som ännu är rådande, i viss mån skapar ett osäkerhetstillstånd, vilket ur näringslivets synpunkt måste anses beklagligt.

Bland de provisoriska åtgärder, som i motiveringen till herr Asp-lunds motion antydas såsom önskvärda, förordar motionären, att det inmutningsförbud, som för närvarande är rådande inom Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län, icke vid innevarande riksdag måtte förnyas. Denna fråga kommer emellertid under riksdagens prövning vid behandling av den proposition om förlängt förbud mot inmutning inom nämnda norrländska län, som är att från Kungl. Maj:t förvänta.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa, att första kammaren måtte besluta,

att ifrågavarande motion ej må till någon kam-marens åtgärd föranleda.

Stockholm den 10 mars 1916.

På utskottets vägnar:

LUDVIG DANSTRÖM.

Vid ärendets slutbehandling inom utskottet hava närvarit: herrar Danström, von Koch, Steffen, Tisell, Alkman, Permansson och Norman.
